

France Prešeren

Rodil se je 3. decembra leta 1800 v Vrbi na Gorenjskem kot tretji otrok v preprosti, a ugledni kmečki družini. Starša sta ga leta 1808 poslala k stricu (duhovniku na Kopanju), kjer je obiskoval šolo v Ribnici. Leta 1811 je odšel v Ljubljano, kjer je zadnje leto francoske okupacije končal tretji razred ljudske šole (ravnatelj V. Vodnik). Šolanje je nadaljeval v Ljubljani in nato na Dunaju, kjer je študiral pravo v Klinkowstrovem institutu. Že v ljubljanskih gimnazijskih letih (1813—1820) se je preživiljal s poučevanjem na domu, na Dunaju pa bil med njegovimi učenci tudi Anton grof Aueršperg, pesnik nemškega rodu. Med študijem je spoznal tudi češkega literata Čelakovskega, ki ga je navdušil z idejo vseslovanstva, čeprav je ostal do t. i. ilirskega gibanja zadržan (o tem priča korespondenca s S. Vrazem).

Za enega prvih pesniških besedil (poletje 1824) velja njegov prevod Burgerjeve *Lenore* (po rokopisu iz Zoisove zapuščine). Leto kasneje je pesmi pokazal J. Kopitarju, nato jih kmalu sežgal (prva objavljena je bila pesem *Dekelcam* v *Illyrisches Blatt* l. 1827). Leta 1828 je v Celovcu opravil pravosodni izpit, dobil cesarsko službo pri višjem denarnem uradu v Ljubljani (kot pripravnik pri dr. L. Baumgartnu), vendar jo je zaradi nepopustljive volje kmalu izgubil. Dr. Chrobath (oče Luize Pesjakove) mu je ponudil službo pripravnika.

V Ljubljani je Prešeren spoznal slovenske intelektualce. M. Kastelec je leta 1830 izdal prvi zvezek *Krajnske Čbelice* (izhajala do l. 1834), kjer je bila od Prešernovih prva natisnjena daljša pesem *Povodni mož*. Med njegove najožje prijatelje je šteti M. Čopa (ta »velikan učenosti« je Prešerna seznanjal s sodobnimi evropskimi literarnimi težnjami), E. Korytka (skupaj zbirala folklorno gradivo; znana je Prešernova prepesnitev slovenskega ljudskega motiva o lepi Vidi) in A. Smoleta (ob njegovi smrti l. 1840 je Prešeren napisal mrtvaški list — prvi v slovenskem jeziku). M. Čopu, ki se je v Savi utopil 6. julija 1835, je v nemškem jeziku napisal elegijo *Dem Andenken des M. Č.*, žalostinko (»pesem milo«) v obliki posvetilnega soneta, ki odpira pesnitev *Krst pri Savici* ter nagrobni napis.

Prešernovo osebno življenje je bilo zaznamovano z razočaranjem: zagledan v idealizirano podobo Julije Primic (hčerke bogatega trgovca), je po letu 1840 živel v nezakonski zvezi z Ano Jelovškovo (njej posvečena v svetovnem merilu ena najbolj pretresljivih pesmi *Nezakonska mati*), s katero je imel tri otroke. Sposobnost umetniške upodobitve takratne globoko intimne stiske dokazuje neoporečno pristnost Prešernovega pesniškega daru. Zadnja leta svojega življenja je preživel v Kranju, kjer je dobil svojo odvetniško pisarno. 8. februarja leta 1849 je ob navzočnosti sestre po težki bolezni France Prešeren preminil (osebna književna zapuščina naj bi zgorela). Na veličasten pogreb so na kranjsko pokopališče prišli užaloščeni z vseh koncev Slovenije.

Edina zaključena pesniška zbirka, z naslovom *Poezije*, je izšla leta 1846 (z letnico 1847 pri J. Blazniku). Svoje delo je Prešeren sam žanrsko razdelil na »pesmi, balade in romance, različne poezije, gazele, sonete in lirično-epično pesnitev *Krst pri Savici*« — slednja, ki jo je pesnik leta 1836 izdal v samozaložbi, kaže na vrh njegove

France Prešeren
(1800—1849)

ustvarjalne moči. Neprizanesljiva ubeseditev večne teme razkola med prvobitno in novo, v prvi vrsti enobožno vero, slogovno dosledno oblikovana v tercinskem verzu s stancami, pomeni tudi premislek o takrat aktualnem romantičnem motivu idealne ljubezni, obenem pa obračun s slovensko zgodovinsko usodo. Liričnosti zahodnoevropske romantike ustrezajo *Gazele* in *Sonetni venec* (akrostih »muzi« »Primicovi Julji«).

V kulturno-politični prostor takratne Kranjske je posegel s zbadljivim tonom satiričnih pesmi o sodobnikih, v verzih *Zdravljice* pa naslikal bodočnost slovenskega naroda (današnja uradna himna). Samorefleksivne pesmi s problematizacijom pesnikovega položaja vzpostavljajo mit teptanega, a pokončnega pesnika, ki z zavestjo o tem, da »pevcu vedno sreča laže« (*Glosa, Orglar*), slehernemu trpljenju, duhovni nerazumljenosti, celo represiji kljubuje zgolj s samoizrazom (»Stanu se svojega spomni, trpi brez miru!« — *Pevcu*). Leta 1866 je skupaj z J. Jurčičem J. Stritar uredil ponoven natis Poezije (*Pesmi Franceta Prešerna*) in napisal literarno-teoretični predgovor, v katerem je Prešerna uvrstil med klasike evropske poezije.

Prešernovo upesnjevanje ne le romantičnega brezupa (*Sonetni nesreče*) je odprlo poti razvoju značilno slovenske poezije (npr. človekoljubne note v baladah *Neiztroh-njeno srce, Ribič*; njegov pesniški duh je odmeval celo v slovenskem t. i. temnem modernizmu). Je utemeljitelj slogovno razplastenega, predvsem pa umetelno dovršenega pesniškega izraza v slovenskem jeziku. Že v 19. stoletju bila je njegova poezija ocenjena za klasično (prim. Stritar: »Pesnik je bil Prešeren 'po Božji milosti' in po svojem lastnem duhu«; prim. I. P. Sreznjevski je v Prešernu prepoznal velikega »slovenskega« pesnika; prim. I. V. Jagić o Prešernovi »nadarjenosti«). France Prešeren, ki je razumel pesnikovo poslanstvo kot vztrajnost vere v *poetično* zmožnost materne jezika, še danes velja za največjega slovenskega pesnika.

Neža Zajc

O stogodišnjici rođenja dra Franceta Prešerna.

Piše dr. Ivo Pilar

Nekoliko je dana prošlo od onoga dneva, kad se je nazad stotinu godina, u neznatnom mjestancu Vrbi na bledskom kraju u Kranjskoj od siromašnih kmetskih roditelja rodio France Prešeren.

I kano što sunce, kad izilazi u onim krajevima, lagano se diže iznad visokijeh planina i onda odjedared razaspe svoje blage trake na svu krajinu, te svaka zabitna brdska dolinica, svaki alpinski zaselak osjeti njegovu blagotvornu moć, tako se je iz onoga divnoga bledskoga kraja digla krasna pojava Prešernova.

Nije Prešeren bio osoba velike akcije, koji bi snagom svoje volje drmao državama, nije bio dubok mislilac, koji bi svojim nebomašnim mislima dizao svijetove, — bio je on čovjek Slaven, preboga duše a prejaka osjećanja, čovjek koji je s takova bogastva silno patio, a u patnji pjevao krasne pjesme, najkrasnije što ih dosele ima bratski slovenački narod.

No ove Prešernove pjesme, pjevane u slatkome jeziku materinjem, našle su odziva u tisućama srdaca krasnoga jednoga naroda, digle su cijeli taj narod do narodne svijesti. Čisto čuvstveni elementi pretvorili su se u misaone, u socijalni pokretački faktor. Cijeli jedan narod oživio je, postostručio svoju do onda zamrlu snagu, a to sve po pjesmama jedne velike, nu patničke i bolesne duše.

To je djelo i životno znamenovanje pjesnika Franceta Prešerna.

Prešeren bio je dijete siromašnih roditelja. Tek dobrotom svoga strica, kopanjskoga župnika Jozefa Prešerna pošao je na škole. Gimnaziju izučio je u Ljubljani, a pravoslavne nauke u Beču. U proljeću godine 1828. promovirao je na čast doktora prava. Godine 1829.—1831. bio je besplatni zaprisegnuti vježbenik kod tadanje ces. kralj. komorne prokurateure. Od god. 1832. do 1845. bio je koncipijentom kod dra Chrobata u Ljubljani, a od god. 1845.—1849. samostalni advokat u Kranju.

Čitav razvitak Prešernove osobe tako je čudan, tako preuranjen, čovjek bi gotovo mogao reći — neopravdan za ono doba, da mora probuditi najživlji interes svakoga literarnoga historika. Vidimo u Slovenaca tek prve početke pjesništva i literature uopće, i odmah se javlja pjesnička veličina, kakove slovenački narod od onda još nije imao. To je tako zanimljivo pitanje, da ćemo se u nj malo zadupsti.

Hoćemo li shvatiti pjesnika Franceta Prešerna, hoćemo li da zaronimo u dubinu njegove krasne duše — moraćemo prije svega odgovoriti na dva pitanja i to:

1. Kakovo je bilo vrijeme, u kojem se je on razvijao, koje na nj djelovalo, te se je razvio takovim, kakov jest.

2. Kakov je on bio čovjek? Kako se je on iz tih prilika razvio? I tek ako na ova pitanja odgovorimo, moći ćemo pojmiti pjesnika Franceta Prešerna.